مقایسه ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه مدرسین و دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

شایسته صالحی، روشنک حسن‌زهرائی، زهره قضاوی، پروانه امینی، شهره ضیائی، منیژه شهنه

چکیده مقاله

مقدمه. تدریس بالینی، یکی از مهمترین بخش‌های فرایند آموزش پرستاری و مامایی است، زیرا، قسمت اعظم یادگیری‌های حرفه‌ای در بالین تکمیل می‌گردد. بدین لحاظ، اثربخشی تدریس بالینی و ویژگی‌های مدرس اثربخش مورد توجه بسیاری از محققین پرستاری و مامایی در دنیا بوده است. این مطالعه به منظور تعیین و مقایسه ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه مدرسین و دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان صورت گرفته است.

روش‌ها. در یک مطالعه ترکیبی، به صورت کیفی و کمّی، در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، ۹۳ مدرس و ٤٧٥ دانشجو در سال۱۳۸۱مورد بررسی قرار گرفتند. در مرحله اول با روش دلفی و با استفاده از مصاحبه با دانشجویان و مدرسین، دیدگاه‌ها درمورد ویژگی‌ها تعیین و سپس پرسشنامه‌ای با ٥٦ سؤال و در پنج حیطه شامل: ویژگی‌های حرفه‌ای، شخصی، ارتباطی، تدریس و ارزشیابی با مقیاس رتبه‌بندی ۱ تا ۷ تدوین گردید. در مرحله دوم، با استفاده از پرسشنامه تدوین شده، نظرات دانشجویان و مدرسین تعیین شد. نتایج با نرم‌افزار SPSS به صورت میانگین و انحراف معیار و با آزمون T مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج. میانگین امتیازات دانشجویان برای ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش ٦/١٥±٠/٩٨ و میانگین امتیازات مدرسین برای این ویژگی‌ها ٦/١٩±٠/٤٨ که تفاوت آنها از لحاظ آماری معنی‌دار بود. مهمترین ویژگی از نظر دانشجویان و مدرسین، مسؤولیت‌پذیری در مقابل اعمال خود و کمترین امتیاز، برای ویژگی آموزش به کارکنان بخش بود.

بحث. کلیه ویژگی‌های مطرح شده در پرسشنامه مورد تأیید دانشجویان و مدرسین قرار گرفت. به علاوه، میانگین امتیازات از نظر مدرسین بیشتر از دانشجویان بود. توصیه می‌شود این ویژگی‌ها بیشتر مورد توجه مدرسین قرار گرفته و ارزشیابی مدرسین نیز با استفاده از این ویژگی‌ها صورت گیرد.

واژه‌های کلیدی. مدرس بالینی، آموزش، تدریس، دانشجو، پرستاری، مامایی.

مقدمه

تدریس بالینی، یکی از مهمترین بخش‌های فرایند آموزش است، زیرا بخش اعظم یادگیری‌های حرفه‌ای در بالین تکمیل می‌گردد. بدین لحاظ، اثربخشی تدریس بالینی، سرفصل بسیاری از تحقیقات پرستاری و مامایی بوده است(۱). بیش از ٥٠ درصد وقت دانشجویان پرستاری بر بالین سپری می‌شود و نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری و یادگیری ارزش‌ها و هنجارها و نگرش‌های حرفه‌ای ایشان دارد(۲). حتی برخی از صاحب‌نظران، تدریس بالینی را جزو مهمترین مؤلفه‌های آموزش حرفه‌ای می‌دانند(۳).

در پرستاری و مامایی، مثل سایر رشته‌های گروه پزشکی، تدریس بالینی نزدیکی زیادی با مددجو دارد و عوامل مهمی در تدریس بالینی مطرح می‌شود که آن را مشکل و متفاوت از تدریس نظری می‌سازد(٤). پس از اینکه نظام آموزش پرستاری و

این پژوهش با شماره ۸۱۱۳۳ در دفتر طرح‌های پژوهشی معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به ثبت رسیده و هزینه آن از طرف آن معاونت پرداخت شده است.

آدرس مکاتبه. دکتر شایسته صالحی (استادیار) ، دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی استان اصفهان، اصفهان.

روشنک حسن‌زهرائی، زهره قضاوی، پروانه امینی، شهره ضیائی و منیژه شهنه، اعضای هیأت علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]

مامایی، بخشی از نظام آموزش عالی گردید، آموزش بالینی و مشکلات مربوط به آن، شکل تازه‌ای به خود گرفت.

محیط‌های بالینی دارای ویژگی‌های متغیر و غیر قابل پیش‌بینی و تنیدگی‌زا می‌باشد، همین امر، آموزش دانشجویان را به صورت اجتناب‌ناپذیری تحت تأثیر قرار می‌دهد و نقش و عملکرد مدرسین بالینی را بسیار حساس و با اهمیت می‌سازد، به صورتی که برخی صاحب‌نظران آموزش بالینی را به مراتب حساس‌تر و مهم‌تر از آموزش کلاس درس تلقی نموده‌اند(۵و۶).

فرایند پیچیده یادگیری در محیط‌های بالینی، بستگی زیادی به نوع تجربه یادگیرنده بر بالین دارد و در حال حاضر، مراکز آموزشی تمرکز زیادی بر اصلاح و ارتقای مؤلفه‌های مرتبط با آن دارند. یکی از اجزای با اهمیت در این رابطه، مدرسین و توانایی‌های ایشان در فراهم کردن امکان تبدیل تجربه به آمادگی و شناخت بیشتر و یادگیری هر چه بیشتر از آن می‌باشد(۷). بطور معمول، ویژگی‌های مدرسین در کلاس درس مورد توجه بسیاری از محققین بوده است، در حالی که برخی از پژوهشگران نیز به دنبال این سؤال بوده‌اند که مدرسین در محیط بالین باید دارای چه ویژگی‌هایی باشند تا بتوانند اثربخشی لازم را داشته باشند، اهداف مورد نظر را دنبال کرده و یادگیری دانشجویان را تسهیل نمایند(۸).

ایربی (Irby) ویژگی‌هایی را برای مدرسین بالینی اثربخش مطرح نموده است: دانش در رابطه با موضوع, زمینه (context), مددجویان یا بیماران, توانایی‌ها و ضعف‌های دانشجویان, اصول عمومی تدریس مثل فعال کردن دانشجویان، جلب توجه، مرتبط کردن آموزش‌های عملی و نظری، شناسایی نیازهای فردی دانشجویان، عملی و مربوط بودن، ارائه بازخورد و ارزشیابی و تدریس بر اساس مورد به صورتی که به توانایی تفسیر، تفکر و تصمیم دانشجویان کمک نماید(٤).

برخی ویژگی‌های دیگر، از جمله: داشتن شور و شوق، تأمین جو مناسب یادگیری، توجه به سبک یادگیری، انتخاب روش تدریس مناسب، استفاده مؤثر از بازخورد، عینی و عادلانه بودن، مطلع بودن، نمایش مهارت، مرتبط کردن تئوری با عمل، دانش علوم پایه و تخصصی، مهارت‌های بین فردی، مهارت‌های تکنیکی مانند انجام رویه (Procedure) بالینی، مهارت‌های بالینی مانند معاینه، قضاوت بالینی مانند اداره بیمار و توانایی ارزیابی خود به عنوان مدرس و پزشک به عنوان ویژگی‌های مهم مدرس ذکر شده‌اند(۵و۹).

به هر حال، در فرایند آموزش، تدریس و یادگیری، دو بخش وابسته به هم هستند. گرچه تدریس فعالیت معلم است، ولی نتیجه آن یادگیری است که معطوف به فراگیر یا دانشجو است. بنابراین، اثربخشی باید از هر دو دیدگاه یعنی دانشجو و مدرس بررسی گردد تا بتوان از طریق نزدیک کردن دیدگاه‌ها به آموزش بهتری دست یافت(۱۰).

در رابطه با ویژگی‌های تدریس اثربخش، تحقیقات متعددی صورت گرفته است. اسلوان (Sloan) ویژگی‌های معلم اثربخش را از دیدگاه ۳۱۲ دانشجوی پزشکی بررسی نموده و نتیجه گرفته است از نظر دانشجویان، تماس بیشتر با دانشجو، الگوی مثبت بودن، ارتباط تشویق‌کننده و سازمان‌دهی خوب فعالیت‌ها، ویژگی‌های اثربخش معلمین می‌باشد(۱۱). نهرینگ (Nehring) نیز در بررسی ویژگی‌های مدرسین بالینی از نظر دانشجویان و مربیان پرستاری به این نتیجه رسیده که توانایی تدریس صلاحیت پرستاری، ویژگی‌های شخصی، ارتباطات بین فردی و ارزشیابی، از جمله ویژگی‌های مهم در اثربخشی تدریس بالینی است. به علاوه، بهترین مدرسین بالینی از انجام فعالیت‌های حرفه‌ای لذت برده، مهارت‌های بالینی مناسبی دارد و احترام متقابل و تشویق نیز از ویژگی‌های ایشان است(۱۲).

در اغلب این موارد، ویژگی‌ها از دیدگاه دانشجویان یا مدرسین بررسی شده، ولی تحقیقی در زمینه مقایسه دیدگاه این دو گروه (دانشجویان و مدرسین)، بخصوص در ایران، صورت نگرفته است در حالی که برای تعیین ویژگی‌های مدرسین اثربخش، لازمست نظرات خود مدرسین و دانشجویان را بررسی نمود(۱۳).

بررسی دیدگاه دانشجویان و مدرسین و توجه به نقاط مشترک و تفاوت‌ها، می‌تواند گام مؤثری در تدوین الگوی رفتاری معلمین اثربخش باشد. شناسایی ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش، با توجه به نیازهای محیطی، نیازهای دانشجویان و اصول تدریس یادگیری، باعث خواهد شد که از طریق تقویت و گسترش ویژگی‌های مورد تأیید مدرسین و دانشجویان، فرایند تدریس یادگیری در بالین بهبود یافته و در نهایت ارائه خدمات به جامعه ارتقا یابد(۳). این پژوهش نیز، با هدف مقایسه دیدگاه (ادراک) مدرسین و دانشجویان پرستاری و مامایی از ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان انجام شده است.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]

روش‌ها

این مطالعه از نوع مطالعات ترکیبی، به صورت کیفی و کمّی، در دو مرحله و به صورت مقطعی در سال ۱۳۸۱ در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان انجام گرفته است. جامعه پژوهش، کلیه دانشجویان ترم سوم الی هشتم پرستاری و مامایی و کلیه مدرسین دانشکده، بودند. روش نمونه‌گیری و به طریق سرشماری بود. بنابراین، کلیه مدرسین (۹۳ نفر) و دانشجویان (٤٧٥ نفر) مورد بررسی قرار گرفتند. روش جمع‌آوری اطلاعات در مرحله اول از طریق مصاحبه و در مرحله دوم از طریق پرسشنامه صورت گرفت.

در مرحله اول، پژوهشگران با روش دلفی، دیدگاه‌های مدرسین و دانشجویان ترم‌های سوم الی هشتم را در مورد ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش، از طریق مصاحبه بررسی نمودند (نظرخواهی از کارشناسان و متخصصان و ادامه آن تا رسیدن به اتفاق نظر نسبی). برای بررسی ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از نظر هر دو گروه، ده نفراز هر گروه (مدرسین و دانشجویان) انتخاب شدند. ابتدا با مدرسین و دانشجویان در جلسات جداگانه مصاحبه صورت گرفت و پس از جمع‌بندی نظرات، مجدداً از شرکت‌کنندگان دعوت به عمل آمد و مصاحبه دیگری بر اساس نتایج مصاحبه اولیه انجام شد، و در پایان این مرحله، بر اساس یافته‌ها و نیز مطالعات انجام شده توسط سایر پژوهشگران در رابطه با ویژگی‌های مدرسین اثربخش بالینی، پرسشنامه‌ای مشتمل بر ٥٦ سؤال در پنج حیطه، به صورت ۸ سؤال برای ویژگی‌های حرفه‌ای، ۱۱ سؤال برای ویژگی‌های ارتباطی، ١٦ سؤال برای ویژگی‌های شخصی، ١٤ سؤال برای ویژگی‌های تدریس، ۷ سؤال برای ویژگی‌های ارزشیابی، با مقیاس رتبه‌بندی تکرار زمانی ۱ تا ۷ (۱ به معنی هرگز و ۷ به معنی همیشه) تدوین گردید.

برای بررسی اعتبار محتوی، پرسشنامه در اختیار ۱۰ نفر از اعضای هیأت علمی‌دانشکده پرستاری و مامایی قرار و اصلاحات لازم صورت گرفت. به منظور تعیین اعتماد علمی پرسشنامه از روش آزمون مجدد بر روی مدرسین و دانشجویان (۱۰ نفراز هر گروه) استفاده شد (r=٪٥٥)، سپس پرسشنامه توزیع و اطلاعات جمع‌آوری گردید. آمار توصیفی و آزمون‌های آماری T برای مقایسه امتیازات ویژگی در مدرسین و دانشجویان استفاده گردید. داده‌ها در نرم‌افزار SPSS تحلیل شد.

نتایج

میانگین ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه مدرسین ٦/١٩ ± ٠/٤٨ و از دیدگاه دانشجویان ٦/١٥ ± ٠/٩٨ بوده است. مقایسه میانگین امتیازات ویژگی‌های مدرسین اثربخش از دیدگاه دانشجویان و مدرسین با آزمون T نشان داد که با T=٦/٩٨ و P=٠/٠٠٩ بین این دو گروه اختلاف معنی‌داری وجود دارد. میانگین و انحراف معیار امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه دانشجویان و مدرسین در جدول یک ارائه شده است. آزمون آماری T برای مقایسه میانگین امتیازات این ویژگی‌ها بین مدرسین و دانشجویان نشان داد که در ویژگی حرفه‌ای با T=٤/٥ و P=٠/٠٣، ویژگی ارزشیابی با T =٦/٢٢ و P =٠/٠٠١ بین دو گروه اختلاف معنی‌داری وجود داشته است در حالی که ویژگی ارتباطی، شخصی و تدریس از دیدگاه مدرسین و دانشجویان یکسان بوده و اختلاف معنی‌داری نداشت.

در بررسی میانگین امتیازات مدرسین و دانشجویان در رابطه با ٥٦ ویژگی مدرسین بالینی اثربخش، بیشترین میانگین امتیاز در رابطه با ویژگی مسؤولیت‌پذیری در برابر اعمال خود (مدرسین ٦/٦٦ ± ٠/٥٩ و دانشجویان ٦/٥١ ± ١/٠١) و کمترین میانگین امتیاز در رابطه با ویژگی آموزش به

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه دانشجویان و مدرسین دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

سمت	حرفه‌ای	ارتباطی	شخصی	تدریس	ارزشیابی	کل
مدرس	٦/٢٣ ± ٠/٥٨	٦/٢٨ ± ٠/٥٧	٦/٠٣ ± ٠/٦٢	٦/١٢ ± ٠/٥٧	٦/٣٠ ± ٠/٥٨	٦/١٩ ± ٠/٤٨
دانشجو	٦/٢٦ ± ٠/٩٨	٦/٢٧ ± ٠/٩٢	٦/٠١ ± ١/١٥	٦/٠٧ ± ١/١٨	٦/١٣ ± ١/٢٦	٦/١٥ ± ٠/٩٦

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]

کارکنان بخش بود (مدرسین ۱/۱۶ ± ۵/۳۷ و دانشجویان ۱/۷۰ ± ۵/۴۳) و هیچ یک از ویژگی‌ها از میانگین کمتر از ۵ برخوردار نبوده است. بطور کلی، ویژگی‌های مسؤولیت‌پذیری در برابر اعمال خود، نشان دادن مهارت‌های بالینی و قضاوت‌های درست حرفه‌ای، داشتن نگرش مثبت نسبت به دانشجو، علاقمندی به توسعه حرفه‌ای خود، همدلی کردن، ایجاد محیطی آرام برای یادگیری هر چه بهتر دانشجو، آشنا نمودن دانشجو با قوانین و مقررات و قسمت‌های مختلف بیمارستان، تأکید بر نکات مهم آموزشی، تحریک علاقه دانشجو نسبت به موضوعات آموزشی و حرفه‌ای، ارائه بازخورد در زمان و مکان مناسب، ارتباط دادن آموزش عملی با اطلاعات نظری دانشجو، مشاهده عینی عملکرد دانشجو، اصلاح اشتباهات دانشجو بدون تحقیر او، فراهم کردن بازخورد سازنده در مورد عملکرد دانشجو، عدم سرزنش دانشجو در مقابل دیگران، داشتن انتظارات واقع‌بینانه از دانشجو و ارائه تقویت برای عملکرد، مشاهده و مشارکت خوب دانشجو از نظر مدرسین، دارای امتیاز بیشتری بوده و میانگین امتیازات مدرسین و دانشجویان در این موارد بطور معنی‌داری در سطوح متفاوت ۰/۰۰۲ تا P=۰/۰۵ اختلاف معنی‌داری داشت. در حالی که ویژگی‌های نشان دادن علاقه به هر دانشجو و آموزش به کارکنان بخش، از نظر دانشجویان دارای امتیاز بیشتری بود و به ترتیب با P=۰/۰۰۵ و P=۰/۰۰۶ با دیدگاه مدرسین اختلاف داشت.

بیشترین میانگین امتیازات از نظر دانشجویان و مدرسین رشته پرستاری، مربوط ویژگی‌های حرفه‌ای (۰/۹۶ ± ۶/۲۰) و بیشترین میانگین امتیاز از نظر دانشجویان و مدرسین رشته مامایی مربوط به ویژگی‌های ارتباطی بود (۰/۷۳ ± ۶/۶۶). به علاوه، در همه موارد، میانگین امتیازات از نظر مدرسین و دانشجویان مامایی بیشتر از پرستاری بود (جدول ۲).

میانگین کل امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از نظر زنان بیش از مردان بود (زنان۰/۸۲ ± ۶/۲۲ و مردان۰/۹۱ ± ۵/۸۴) و این تفاوت از لحاظ آماری معنی‌دار بود (P = ۰/۰۰۷). در رشته پرستاری و مامایی نیز، بیشترین میانگین امتیازات مدرسین بالینی اثربخش مربوط به کسانی بوده است که بیشترین علاقه را به رشته داشته‌اند (پرستاری ۰/۷۸ ± ۶/۲۲ و مامایی ۰/۱۵ ± ۶/۸۴). دانشجویان سال چهارم، ویژگی‌های حرفه‌ای، ارتباطی، تدریس و ارزشیابی را بیشتر از سایرین امتیاز داده بودند (امتیاز حرفه‌ای ۱/۰۳ ± ۶/۳۰، ارتباطی ۰/۹۴ ± ۶/۲۹، تدریس ۱/۲۰ ± ۶/۱۲، ارزشیابی ۱/۱۱ ± ۶/۲۲)، در حالی که دانشجویان سال سوم نسبت به سایرین، به ویژگی‌های شخصی امتیاز بالاتری ۰/۹۱ ± ۶/۰۸ داده بودند.

جدول ۲. میانگین و انحراف امتیازات ویژگی‌های مختلف مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه مدرسین و دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

رشته	حرفه‌ای	ارتباطی	شخصی	تدریس	ارزشیابی	نتیجه آزمون کل
پرستاری	۰/۹۶ ± ۶/۲۰	۰/۹۳ ± ۶/۱۹	۱/۱۵ ± ۵/۹۲	۱/۱۵ ± ۶	۰/۹۵ ± ۶/۰۶	۰/۷۶ ± ۶/۰۷
مامایی	۰/۷۳ ± ۶/۵۱	۰/۷۳ ± ۶/۶۶	۰/۵۰ ± ۶/۴۹	۰/۸۱ ± ۶/۵۴	۱/۰۳ ± ۶/۶۱	۰/۵۱ ± ۶/۵۵
کل	۰/۹۳ ± ۶/۲۶	۰/۸۸ ± ۶/۲۷	۱/۰۸ ± ۶/۰۲	۱/۱۰ ± ۶/۰۸	۱/۱۹ ± ۶/۱۶	۰/۹۱ ± ۶/۱۵
نتیجه آزمون	T = ۲/۲۱ P < ۰/۰۰۲	T = ۳/۵۱ P < ۰/۰۰۱	T = -۳/۶۶ P < ۰/۰۰۸	T = -۳/۰۶ P < ۰/۰۰۲	T = ۳/۰۴ P < ۰/۰۰۱	T = ۳/۴۳ P < ۰/۰۰۱

مدرسینی که میزان رضایت آنها از کار زیاد است، به ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش، امتیاز بیشتری داده بودند. میانگین امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه مدرسین در گروه‌های آموزشی مختلف مشخص گردید. مدرسین گروه آموزشی اتاق عمل نسبت به سایر گروه‌ها به ویژگی‌های ارزشیابی حرفه‌ای، شخصی، تدریس، امتیاز بیشتری دادند. و از نظر مدرسین گروه فن پرستاری، ویژگی‌های ارتباطی

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]

بیشترین امتیاز را داشت (۰/٤٦ ± ٦/٤٦) و گروه مامایی نیز به این ویژگی بیشتر از سایرین امتیاز داده بود.

از دیدگاه مدرسین با سابقه کار آموزشی بیش از ۲۰ سال، به ترتیب: ویژگی‌های ارزشیابی و حرفه‌ای و از دیدگاه مدرسین با سابقه کار آموزشی و بالینی زیر ۱۰ سال، ویژگی‌های تدریس، امتیاز بیشتری داشت. این در حالی است که مدرسین با سابقه کار بالینی بیش از ده سال نیز به ویژگی‌های ارزشیابی، شخصی، حرفه‌ای امتیاز بیشتری داده بودند.

بحث

میانگین امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه مدرسین و دانشجویان در همه حیطه‌ها بالاتر از ٦ بوده است. حداکثر امتیاز قابل کسب ۷ و بیانگر حضور همیشگی این ویژگی بود. ویژگی‌های تدوین شده برای مدرسین بالینی اثربخش از نظر دانشجویان و مدرسین، دارای میانگین نسبتاً خوب با نمرات بالا بود و به نظر می‌رسد نمونه‌ها تکرار زمانی حضور این ویژگی‌ها را برای اثربخش بودن آموزش بالینی مدرسین پرستاری تأیید نموده بودند. ویژگی‌های ارتباطی از نظر دانشجویان، دارای میانگین امتیاز بیشتری از سایر ویژگی‌ها بود ، گرچه از نظر مدرسین ویژگی‌های ارزشیابی امتیاز بیشتری داشت. احتمالاً به این دلیل که مدرسین نتایج آموزش بالینی را مهمتر از سایر موارد دانسته‌اند. در پژوهشی نیز، ویژگی‌های ارتباطی دارای میانگین بیشتر بوده است(۱۱).

ویژگی مسؤولیت‌پذیری در مقابل اعمال خود از نظر دانشجویان و مدرسین، دارای بیشترین امتیاز و ویژگی آموزش به کارکنان بخش، دارای کمترین امتیاز بود. این نکته نشان دهنده اهمیت این مورد و هماهنگی ادراک دانشجویان و مدرسین از این ویژگی‌ها می‌باشد. می‌توان گفت مسؤولیت‌پذیری، نقطه عطف فرایند یادگیری و یاددهی است، اما در ارتباط دانشجو و مدرس، آموزش کارکنان، به عنوان یک فعالیت مؤثر براین فرایند، کمتر مطرح می‌باشد.

تفاوت در نظرات مدرسین و دانشجویان در رابطه با ویژگی‌های حرفه‌ای و ارزشیابی، ممکنست نشان‌دهنده آن باشد که مدرسین، اهمیت بیشتری برای این ویژگی‌ها قائل هستند. تفاوت در ارائه امتیاز به ویژگی‌ها در گروه پرستاری و مامایی ممکنست به این علت باشد که دانشجویان و مدرسین مامایی رابطه نزدیکتر و به دفعات بیشتری را با یکدیگر برقرار می‌نمایند، زیرا تعداد مربیان محدودتر است و گروه‌های آموزشی آن متعدد نیست و در نتیجه شناخت از ویژگی‌ها بهتر صورت می‌گیرد. به همین دلیل، در کلیه موارد، این ویژگی‌ها را با اهمیت و به صورت اثربخشی با تکرار زمانی بیشتری گزارش کرده‌اند. گرچه به نظر تامپسون

(Thompson)، تسلط بر مهارت‌های تدریس در محیط‌های یادگیری مختلف از جمله بالین، نیازمند متناسب‌سازی اصول تدریس با اصول یادگیری است، دانستن اینکه چه وقت از روش‌های مستقیم یا حمایتی یا مربی‌گری استفاده شود، تدریس را اثربخش می‌نماید و در این مورد تفاوتی بین گروه‌های یادگیری نیست(١٤).

دانشجویان سال چهارم میانگین امتیاز بیشتری به ویژگی‌ها داده و بیش از سایرین تکرار زمانی حضور ویژگی‌ها را تأکید کرده‌اند، بنابراین، می‌توان گفت آشنایی و درگیر شدن هرچه بیشتر با ابعاد حرفه‌ای، بر ادراک ایشان از ویژگی‌ها تأثیر داشته است. به علاوه، در سال‌های دوم و سوم، ویژگی‌های شخصی و در سال چهارم مهارت‌های حرفه‌ای، بیشترین میانگین امتیاز را کسب نموده است. مطالعه‌ای نشان داده که دانشجویان سال‌های بالا، مهارت‌های تدریس و ارزشیابی را بیش از سایر مهارت‌ها امتیاز داده‌اند(۲).

مدرسینی که رضایتمندی ایشان از کارشان زیاد بوده، بیش از مدرسینی که رضایتمندی متوسط و یا خیلی زیاد داشته‌اند، تکرار زمانی ویژگی‌های اثربخش را تأیید نموده‌اند. گرچه تفاوت‌ها از لحاظ آماری معنی‌دار نبود، ولی می‌توان گفت احتمالاً رضایتمندی زیاد، شکل واقع بینانه تری از رضایتمندی خیلی زیاد و یا متوسط بوده و به این دلیل، مدرسین با علاقمندی زیاد، میانگین امتیازات بیشتری را برای ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش در نظر گرفته‌اند. در مطالعه‌ای، تأثیر مثبت رضایتمندی را بر تدریس اثربخش مشخص نموده‌اند(٥). میانگین امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از نظر مدرسین کلیه گروه‌ها از ٥ کمتر نبوده است، ولی در گروه اتاق عمل، تقریباً در تمام حیطه‌ها، میانگین بیش از سایر گروه‌ها بوده است و به نظر می‌رسد در گروه اتاق عمل، به دلیل محدودیت در تعداد مدرسین، سرپرستی نزدیک‌تر دانشجویان و تخصصی‌تر بودن بخش‌ها، حضور این ویژگی‌ها بیشتر از سایر گروه‌ها محسوس بوده است. ارزشمندی ویژگی‌های ارتباطی در گروه مامایی نیز احتمالاً به دلیل ارتباط نزدیکتر، با توجه به همجنس بودن مربیان

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]

با دانشجویان، به دست آمده است. مطالعه‌ای نشان داده است که تماس بیشتر, الگوی مثبت بودن و ارتباط تشویق‌کننده، از جمله مهمترین ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش می‌باشد(۱۱).

میانگین بالاتر امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش از نظر مدرسین با سابقه کار آموزشی و بالینی بیشتر از ۲۰سال، می‌تواند ناشی از کسب تجربه باشد که اهمیت ویژگی‌ها را برای مدرسین روشن‌تر نموده است.

تفاوت امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش در دو جنس، احتمالاً به دلیل اینست که زنان معمولاً با انگیزه بیشتری حرفه‌های پرستاری و مامایی را انتخاب، و به علاوه، رابطه نزدیکتری با مدرس بالینی مربوطه برقرار می‌نمایند. بنابراین، تکرار زمانی حضور ویژگی‌های اثربخش برایشان اهمیت بیشتری دارد.

میانگین امتیازات ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش در پاسخ‌دهندگانی که علاقه خیلی زیادی به رشته خود داشتند، در تمام حیطه‌ها بیش از بقیه بوده و میانگین امتیازات با توجه به درجه علاقمندی افزایش یافته است. بطور منطقی می‌توان نتیجه گرفت که احتمالاً رابطه مستقیمی بین میانگین امتیازات و علاقمندی به رشته وجود دارد و هر یک از این دو مورد می‌تواند دیگری را تحت تأثیر قرار داده باشد.

در این پژوهش، میانگین امتیازات ویژگی مدرسین بالینی اثربخش از دیدگاه (ادراک) دانشجویان و مدرسین در حد بالا و از لحاظ آماری تفاوت معنی‌داری بین ادراک مدرسین و دانشجویان از ویژگی‌های اثربخش مدرسین بالینی وجود داشت. بنابراین، پیشنهاد می‌گردد: ویژگی‌های مدرسین بالینی اثربخش به شکلی (دفترچه، کارگاه) به کلیه اساتید رشته‌هایی که آموزش بالینی دارند معرفی شود، به علاوه، در ارزشیابی بالینی اساتید، پنج حیطه مطرح شده در این پژوهش، یعنی ویژگی‌های حرفه‌ای، ارتباطی، شخصی، تدریس و ارزشیابی مورد توجه قرار گرفته و بر اساس آن، فرم‌های معمول بازنگری شود. انجام پژوهش در بین سایر رشته‌های علوم پزشکی توصیه می‌شود.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]

منابع

1. Henderson S. Clinical teaching involves more than evaluating students. Availble from: http://www.umdnj.edu/meg/clined_general.htm.
2. Benor DE, Leviyof I. The development of students' perceptions of effective teaching: the ideal, best and poorest clinical teacher in nursing. J Nurs Educ 1997; 36(5): 206-11.
3. Viverais-Dresler G, Kutschke M. RN students' ratings and opinions related to the importance of certain clinical teacher behaviors. J Contin Educ Nurs 2001; 32(6): 274-82.
4. Irby DM. What clinical teachers in medicine need to know. Acad Med 1994; 69(5): 333-42.
5. Lucas J, Wilson-Witherspoon P, Baxley EG. Walking the balance BEAM: the art and science of becoming a successful clinical teacher. Availble from: http://www.umdnj.edu/meg/clined_general.htm.
6. Atack L, Comacu M, Kenny R, LaBelle N, Miller D. Student and staff relationships in a clinical practice model: impact on learning. J Nurs Educ 2000; 39(9): 387-92.
7. Houghton G, Wall D. Twelve tips on teaching about clinical governanc. Med Teach 2000; 22(2): 145-53.
۸. صالحی ش. تدریس اثربخش. مجله علمی دا نشکده پرستاری مامایی ۱۳۷٦؛ (٦): ۱۱.
9. Hayden-Miles M. Humor in clinical nursing education. J Nurs Educ 2002; 41(9): 420-4.
10. Busari JD, Scherpbier AJJA, Alberta JJA, Van der Vleuton CPM, Cees PM. Resident's perception of their role in teaching undergraduate students in clinical setting. Med Teach: International Medical Education 2000; 24(4): 348-53.
11. Sloan DA, Donnelly MB, Schwartz RW. The surgical clerkship: characteristics of the effective teacher. Med Educ 1996; 30(1): 18-23.
12. Nehring V. Nursing clinical teacher effectiveness inventory: a replication study of the characteristics of best and worst clinical teachers as perceived by nursing faculty and students. J Adv Nurs 1990; 15(8): 934-40.
13. McKenna L. Meeting the learning needs of clinical nurse teachers: a pilot program. AEJNE 2002: 2(1): 1-8.
14. Thompson JE. Competencies for midwifery teacher. Midwifery 2002; 18: 256-9.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]

The Characteristics of Effective Clinical Teachers as Perceived by Nursing Faculty and Students

Salehi Sh, Hasanzahraie R, Ghazavi Z, Amini P, Ziai Sh, Shahneh M

Abstract

Introduction. *Since the major part of professional nursing education takes place in clinics, clinical teaching is considered one of the most important parts of nursing education process. Accordingly, clinical teaching effectiveness and the characteristics of an effective teaching have overshadowed a good number of nursing and midwifery research studies. This study was performed to determine and compare the teachers' and students' perspectives regarding the characteristics of effective clinical teachers in Isfahan University of Medical Sciences in the year 2002.*

Methods. *In a triangulation study using both qualitative and quantitative methods, 93 teachers and 475 students in the school of nursing and midwifery were investigated. During the first stage, the Delphi method was used and the teachers and students were interviewed regarding the characteristics of effective clinical teacher. Then a 56- item questionnaire was designed with the five domain of "professional", "personal", "communicative", "teaching methods" and "evaluation" using 1 to 7 Likert scale. In the second stage, through survey method and using the designed questionnaire, the students and teachers' perspectives were determined. The data were analyzed by SPSS software using mean, standard deviation and t-test.*

Results. *The mean of Students' and teachers' scores for effective clinical teachers characteristics were 6.15±0.98 and 6.19 ± 0.48, respectively which showed a statistically significant difference between them. Based on the viewpoints of students and teachers, the most important characteristic of effective clinical teachers was responsibility for one's own action and the lowest score belonged to educating clinical ward's staff.*

Conclusion. *All the characteristics mentioned in the questionnaire were approved by the teachers and students. Moreover, the mean of the scores given by teachers was higher than the one given by the students. It is recommended that teacher evaluation be performed using these characteristics and teachers pay more attention to them.*

Key words. Clinical teacher, Education, Teaching, Student, Nursing, Midwifery.

Address. Salehi Sh. School of Nursing and Midwifery, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

Source. Iranian Journal of Medical Education 2004; 11: 37-43.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2025-11-06]